

ویژگی‌های «السابقون» در آیات و روایات از منظر فریقین

هاشم اندیشه*

تاریخ دریافت: ۹۶/۶/۱۹

احمد عابدی**

تاریخ پذیرش: ۹۶/۹/۱۵

فاطمه دانش پژوه***

چکیده

آیه دهم سوره واقعه را بدان جهت آیه «سابقون» نامیده‌اند که کلمه سابقون در آن به کار رفته است. «سابقون» کسانی هستند که نه تنها در ایمان پیشگام‌اند، که در اعمال خیر و صفات و اخلاق انسانی نیز پیشقدم‌اند، آن‌ها «اسوه» و «قدوه» مردم، و امام و پیشوای خلق می‌باشند، و به همین دلیل مقربان درگاه خداوند بزرگ هستند. بنابراین اگر بعضی از مفسران پیشگام بودن آن‌ها را تنها به سبقت در اطاعت خدا یا نمازهای پنج‌گانه، یا جهاد، یا هجرت، یا توبه، و امثال آن تفسیر کرده‌اند، هر کدام گوشه‌ای از این مفهوم وسیع را مورد توجه قرار داده‌اند، و گرنه این کلمه این‌ها و غیر این‌ها از خیرات و برکات را شامل می‌شود، و نیز اگر در روایات اسلامی گاه «سابقون» به امیر مؤمنان علی(ع) که نخستین مسلمان از مردان بود تفسیر شده، در حقیقت بیان مصداق‌های روشن آن است، ما در این کوتاه نخست به شأن نزول آیه ده سوره واقعه می‌پردازیم و در ادامه پیشینه «السابقون» را بیان می‌کنیم و در انتها ویژگی‌های «السابقون» را در آیات و احادیث فریقین مطرح می‌کنیم.

کلیدواژگان: پیامبر(ص)، السابقون، آیات، روایات، مفسران فریقین، امام علی(ع).

* دانشجوی دکتری باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

hashem.andisheh@gmail.com

yas.andisheh@gmail.com

f.danesh.s@gmail.com

** دانشیار دانشگاه قم.

*** کارشناسی ارشد فلسفه دین، دانشگاه علامه طباطبایی.

نویسنده مسئول: هاشم اندیشه

مقدمه

طبق نظر اندیشمندان و علما و مفسران شیعه، مصداق آیه «سابقون» در قرآن، امام علی علیه السلام است (طبرسی، مجمع البیان، ۹/۲۰۶ و ۳۲۳؛ الفیض الکاشانی، الصافی، ۱۱۸/۶؛ علی بن ابراهیم القمی، تفسیر القمی، ۴۱۲/۲؛ عروسی حویزی، تفسیر نور الثقلین، ۵/۲۲۵؛ طباطبایی، المیزان، ۱۹/۱۴؛ مکارم شیرازی، نمونه، ۲۳/۲۰۵؛ مکارم شیرازی، الامثل فی تفسیر کتاب الله المُنزَل، ۱۷/۴۴۸).

روایات فریقین حاکی از آن است که مقصود از «السابقون» در این آیه امام علی علیه السلام (شیخ طوسی، امالی، ۱/۷۰؛ صدوق، عیون اخبار الرضا، ۲/۳۱؛ سیوطی، الدر المنثور، ۶/۱۵۴؛ طبرسی، مجمع البیان، ۹/۲۱۵ و ۲۴/۱۳۸؛ آلوسی، روح المعانی، ۲۷/۱۳۲؛ عروسی حویزی، تفسیر نور الثقلین، ۵/۲۰۶؛ طباطبایی، المیزان، ۱۹/۲۰۰-۲۰۲؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۸/۲۶۴ و ۲۳/۲۰۴ و ۲۰۷) و امامان معصوم علیهم السلام و شیعیان آن بزرگواران علیهم السلام در ایمان و عمل و ورود به بهشت می‌باشد (شیخ طوسی، امالی، ۱/۷۰؛ صدوق، عیون اخبار الرضا، ۲/۳۱؛ طبرسی، مجمع البیان، ۹/۲۱۵ و ۲۴/۱۳۸؛ عروسی حویزی، نور الثقلین، ۵/۲۰۶؛ طباطبایی، المیزان، ۱۹/۲۰۰-۲۰۲؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۸/۲۶۴ و ۲۳/۲۰۴ و ۲۰۷).

پیشینه تحقیق

آثار پدیدآمده درباره آیه مورد نظر را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود: دسته نخست: تفاسیری که مفسران، آیه را ذکر نموده و با آیات دیگر و روایات پیرامون آیه، ذیل آن آیه، به تفسیر آیه می‌پردازند. آثاری مانند «مجمع البیان» (طبرسی، ۹/۲۰۶ و ۳۲۳ و ۲۴/۱۳۸)؛ «الصافی» (الفیض الکاشانی، ۱۱۸/۶)؛ «تفسیر القمی» (علی بن ابراهیم القمی، ۴۱۲/۲)؛ «نور الثقلین» (عروسی حویزی، ۵/۲۲۵ و ۲۰۶)؛ «الدر المنثور» (سیوطی، ۶/۱۵۴)؛ «روح المعانی» (آلوسی ۲۷/۱۳۲)؛ «المیزان» (طباطبایی، ۱۹/۲۰۰-۲۰۲ و ۲۳/۲۰۴ و ۲۰۷)؛ «تفسیر نمونه» (مکارم شیرازی، ۱۸/۲۶۴ و ۲۳/۲۰۴ و ۲۰۵ و ۲۰۷) از این دسته‌اند.

دسته دوم: آثاری هستند که معمولاً کتب و اسناد روایی و یا غیر روایی هستند که آیات و روایات مربوط به اهل بیت (علیهم السلام) هم در آن کتب و اسناد، مورد بررسی قرار داده شده که آیه مورد نظر نیز در کنار سایر آیات، مورد بحث قرار گرفته است. آثاری همچون «الکافی» (الکلینی، ۶۳/۲)؛ «الأمالی» (طوسی، ۷۹/۱ و ۷۰ و ۲۶/۲ و ۱۴۳)؛ «عیون اخبار الرضا» (صدوق، ۳۱/۲)؛ «بحار الأنوار» (مجلسی، ۱۴۰/۱ و ۱۵۰/۱)؛ «وسایل الشیعة» (حر عاملی، ۱۴۶/۲۷)؛ «الأمالی» (مفید، ۱۹۳/۱)؛ «الإحتجاج» (الطبرسی، ۸۴/۱)؛ «غایة المرام» (هاشم البحرانی، ۱۵۱/۴ و ۱۵۳/۵)؛ «دلایل الامامة» (طبری، ۶۴/۱)؛ «تأویل الآیات الظاهرة» (حسینی استرآبادی، ۳۷/۲ و ۱۱)؛ «المناقب» (خوارزمی، ۲۵۸/۱)؛ «مناقب آل ابی طالب» (ابن شهر آشوب، ۷۳/۳)؛ «کشف الغمة» (الإربلی، ۱۱/۱ و ۳۱۴ و ۳۲۵)؛ «الغدیر» (علامه الأمینی، ۱/۴ و ۲۵۰/۱)؛ «منتهی الامال» (شیخ عباس قمی، ۱۳۳/۱)؛ «الأمثل فی تفسیر کتاب الله المنزل» (مکارم الشیرازی، ۴۴۸/۱۷)، از این جمله هستند.

دسته سوم: مقالات است. درباره آیه مورد نظر، مقالات متعددی نگارش یافته است که می‌توان به مقاله «بررسی آیه ﴿ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأُولَىٰ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾ کاری از مهدی مطیع و محسن خالقی و پیمان کمالوند و مقاله «بررسی برخی آیات متناقض‌نما در قرآن حکیم» نوشته مهدی موسوی و مقاله «اولیات علی علیه السلام» اثری از حجت الاسلام محمود درخشانی اشاره کرد.

ویژگی‌های «السابقون» در آیات و روایات

در آیات و روایات ویژگی‌های برای «السابقون» بیان شده که ما به بررسی تک تک آن‌ها می‌پردازیم:

۱. ویژگی‌های «السابقون» در آیات

«مقربون»: یکی از ویژگی‌های «السابقون» در ادامه سوره واقعه آمده: ﴿أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾ (واقعه / ۱۱) یعنی: «به رحمت خدا در بالاترین مراتب و بسیاری از ثواب الهی در بزرگ‌ترین کرامت‌ها نزدیک‌ترند» (طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۱۳۸ / ۲۴)

و اینان به تنهایی مقربین درگاه الهی هستند و اگر به تفحص از حال ایشان ادامه بدهی، مطالب عجیبی برایت کشف می‌شود (علامه طباطبایی، المیزان، ۶۵۳/۱ و ۳۰۵/۳).

بهره‌مندی از بهشت پر نعمت و آرامش پس از مرگ: دیگر ویژگی «السابقون»، در کلام خدا، ادامه سوره واقعه، چنین بیان شده: ﴿فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ﴾ (واقعه/ ۱۱) به معنای این است: بهشت درجات و منازلی دارد که بعضی از آن ارفع و بالاتر از بعضی دیگر است و ارفع و بالاترین آن درجات، از آن «السابقون» است (طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۱۳۸/۲۴) و آن‌ها در بهشت نعیم هستند و در آخرت به سوی نعمت‌های بهشتی خدا سبقت می‌گیرند (علامه طباطبایی، المیزان، ۶۵۳/۱) و با بهره‌مندی از آیه ﴿أَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقْرَبِينَ﴾ ﴿فَرَوْحٌ وَرِيحَانٌ وَجَنَّةٌ نَّعِيمٌ﴾ (واقعه/ ۸۸ و ۸۹) به آسایش پس از مرگ و بهشت پر نعمت، برای «السابقون» پی می‌بریم (طبرسی، جامع البیان فی تأویل القرآن، ۴۶۸/۳۲؛ شیخ طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ۵۰۱/۹؛ سیوطی، الدر المنثور فی التأویل بالمأثور، ۴۰۶/۹؛ ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، ۵۰۴/۴).

حسن معاشرت و صفای باطن: یکی از خصوصیت‌های بارز «السابقون»، حسن معاشرت و صفای باطن آنان می‌باشد که در آیات ﴿عَلَى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ﴾ ﴿مُتَّكِنِينَ عَلَيْهَا﴾ (واقعه/ ۱۵ و ۱۶) چنین ذکر شده، «السابقون» بر تخت‌های بافته‌ای قرار دارند، در حالی که بر آن‌ها تکیه کرده‌اند و در حالی که رو به روی هم نشسته‌اند. منظور از رو به روی هم نشستن، معنای تحت اللفظی آن نیست، بلکه کنایه از نهایت درجه انس و حسن معاشرت و صفای باطن ایشان است و می‌خواهد بفرماید که مقربین و سابقون به پشت سر یکدیگر نگاه نمی‌کنند و پشت سر همدیگر عیبگویی ندارند و غیبت نمی‌کنند، بلکه هرچه دارند رو به روی هم می‌گویند (طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۲۴/۱۳۸؛ علامه طباطبایی، المیزان، ۲۰۸/۱۹ و ۲۰۹).

راهبر و امام و الگوی جامعه: از دیگر ویژگی‌های «السابقون» می‌توان به امامت و رهبری جامعه اشاره کرد که در آیه ﴿وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ (الفرقان/ ۷۴) ذکر شده و آن‌ها از خداوند درخواست می‌کنند که به آن‌ها توفیق بدهد تا در راه انجام خیرات و بدست آوردن رحمت الهی از یکدیگر سبقت گیرند و در نتیجه دیگران که دوستدار تقوای هستند؛ از آن‌ها بیاموزند و از آن‌ها پیروی کنند (علامه طباطبایی، المیزان، ۳۳۹/۱۵).

و (۶۴/۱۷) و در حقیقت، امام معصوم (علیه السلام) پیشاپیش این صفوف و سبقت‌ها است و اسوه مردم و امام و پیشوای خلق است (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۸/۲۶۳ و ۲۳/۴۰۲).

خضوع و خشوع در برابر پروردگار از روی اخلاص: یکی دیگر از خصوصیات «السابقون»، خضوع و خشوع در برابر پروردگار خویش است که در کلام الهی، آیه ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ (الرحمن/۴۶) به آن اشاره کرده است که عبارت‌اند از اهل اخلاص، آن‌هایی که خاضع در برابر جلال خدای تعالی هستند، و او را بدین جهت عبادت می‌کنند که او الله (عزّ اسمه) است، نه بدین جهت که جهنم دارد، و نه به طمع بهشت و ثوابی که می‌دهد (زمخشری، الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل، ۴/۴۵۷؛ علامه طباطبایی، المیزان، ۱۹/۱۸۳) یا از آیات ﴿وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ (الأنبیاء/۲۸) به این مطلب می‌رسیم که «السابقون» از خشیت الهی بیمناک هستند و یا ﴿وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ﴾ (المؤمنون/۶۰) متوجه می‌شویم که «السابقون»، خوف خدا را پیوسته در دل دارند (طبرسی، تفسیر مجمع البیان، ۷/۱۷۴ و ۱۷۵؛ فیض کاشانی، التفسیر الأصفی، ۲/۸۲۵).

ایمان به آیات الهی: از دیگر اوصاف «السابقون» این است که به آیات الهی ایمان دارند، ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ (المؤمنون/۵۸) که منظور از آیات، هر چیزی است که بشر را به سوی خدای تعالی رهنمون می‌کند، که اعم از رسولان خدا که حامل رسالت‌اند و کتاب و شریعت ایشان است که نبوتشان را تأیید می‌کند، پس مؤمنین کسانی هستند که به این‌ها ایمان می‌آورند، چون از خدا خشیت دارند (علامه طباطبایی، المیزان، ۱۵/۲۵۰).

عدم شرک ورزیدن به خداوند متعال: از دیگر خصوصیات «السابقون» این است که به پروردگار خود شرک نمی‌ورزند، ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ﴾ (المؤمنون/۵۹) ایمان به آیات خدا هم در مؤمنان اثری دارد و آن این است که وادارشان می‌کند شرکاء را از خداوند متعال نفی کنند و کسی را جز او نپرستند (علامه طباطبایی، المیزان، ۱۵/۲۵۰) که در برخی روایات آمده، این آیه در شأن امام علی (ع) نازل شده است (فرات الکوفی، تفسیر فرات الکوفی، ۲۷۸).

انجام وظایف مالی: از دیگر شاخصه‌های «السابقون» این می‌باشد که وظایف مالی خود را انجام می‌دهند: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا﴾ (المؤمنون/۶۰) یعنی زکات و خمس و صدقات خود را (ثعلبی، الکشف و البیان، ۲۴۷/۹؛ تفسیر الصافی، الفیض الکاشانی، ۴/۴۱۵) و دیون و امانات و ودیعه‌ها را پرداخت می‌کنند (الأعقم، تفسیر الأعقم، ۱/۴۴۵) و آنچه خدا به آنان داده در راه او می‌دهند (علامه طباطبایی، المیزان، ۱۵/۲۵۰).

ایمان به معاد: یکی دیگر از اوصاف «السابقون»، ایمان به معاد می‌باشد، که آیه ﴿أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ (المؤمنون/۶۰) پیرامون همین مطلب است که از اینکه سرانجام به سوی پروردگارشان باز می‌گردند و اینان همچون افراد کوتاه فکر و دون همت نیستند که با انجام یک عمل کوچک خود را از مقربان درگاه خدا پندارند و چنان حالت عُجبی پیدا کنند (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۲۲۷/۱۴)، چون می‌دانند بازگشت آن‌ها به خداست و او دانای به چیزهای پنهان است (تفسیر الصافی، الفیض الکاشانی، ۴/۴۱۴).

شاهد و ناظر نامه اعمال ابرار و نیکان: در کلام الله المجید آیه ﴿يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ﴾ (المطففين/۲۱)، «السابقون» را در ردیف شاهدان و ناظران نامه اعمال ابرار و نیکان آورده است (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۲۶/۲۷۳).

مورد تأیید و پشتیبانی روح قدسی: دیگر خصوصیت «السابقون» را می‌توان تأیید و پشتیبانی روح قدسی از آن‌ها دانست که از آیه ﴿وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ﴾ (مجادله/۲۲) چنین برداشت می‌شود که شامل پیامبران (علیهم السلام) می‌شود و با روح قدسی، آن‌ها به عنوان پیامبر مبعوث شدند و با روح قدسی همه چیز را فرا گرفتند و با روح ایمان، خداوند را عبادت کردند و برای او شریک و همتایی نیاوردند، با روح قوت با دشمنان جنگ کردند و با روح شهوت لذت غذاها را چشیدند و زنان را نکاح کردند و با روح بدن حرکت کردند و به گردش پرداختند (بصائر الدرجات، الصفار، ۴۴۹؛ حیاة القلوب، المجلسی، ۱/۸۲). طبق حدیثی منقول از پیامبر اکرم (ص) تأیید و پشتیبانی روح قدسی بر امام علی (ع) و یازده فرزند پاکش هم صدق می‌کند (شیخ صدوق، عیون الأخبار، ۲/۶۴؛ الحر العاملی، إثبات الهداة، ۲/۵۷).

جهادگر: در برخی آیات از «السابقون» با عنوان سبقت گیرندگان در جهاد یاد شده‌اند به عنوان مثال در این آیه مبارکه خداوند می‌فرماید: ﴿فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَىٰ

القاعدین اجر أعظیماً» (نساء/۹۵)؛ خداوند مجاهدین را به غیر مجاهدین برتری داده است و این یکی از شاخصه‌های «السابقون» است (طبرسی، مجمع البیان، ۲۴/۱۳۸؛ ثعلبی نیشابوری، الکشف و البیان عن تفسیر القرآن، ۲۰۲/۹؛ آلوسی، روح المعانی، ۲۷/۱۳۲).

خوشنامی در دنیا و آخرت: دیگر شاخصه‌ای که قرآن برای «السابقون» تعریف می‌کند، طبق آیه ﴿وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ﴾ (آل عمران/۴۵) خوشنامی «السابقون»، در دنیا و آخرت است (البرهان فی علوم القرآن، زرکشی، ۴۴۳/۲).

گروه کثیری از امت‌های نخستین: یکی از ویژگی‌های «السابقون» با عنوان گروه کثیری از امت‌های نخستین، یاد شده که برخی از مفسران چنین قلم‌فرسایی می‌کنند که منظور آیه ﴿ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ﴾ (واقعه/۱۳) را پیامبران از آدم (ع) تا حضرت عیسی (ع) و اوصیای آن‌ها تا زمان بعثت حضرت محمد (ص) می‌دانند که تعدادشان کم و بیش به ۱۲۴ هزار پیامبر (علیهم السلام) می‌رسد (طیب، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ۱۲/۳۹۵).

گروه اندکی از امت آخرین: گروهی، اندک بودن امت آخرین را از اوصاف «السابقون» می‌دانند، از امامان معصوم (علیهم السلام) نیز نقل شده که این آیه درباره آن بزرگواران معصوم (علیهم السلام) سخن گفته و حیثه جعفری از امام صادق (ع) چنین نقل کرده که ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ﴾ و آخرون در آیه ﴿وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾ منظور امامان معصوم (علیهم السلام) هستند و برخی بستگان آن‌ها می‌دانند که دارای مقام عصمت بودند (صدوق، کمال الدین و تمام النعمة، ۲۰۶/۱؛ فیض کاشانی، تفسیر صافی، ۵/۱۲۱؛ طیب، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ۱۲/۳۹۵؛ طباطبایی، المیزان، ۲۰۲/۱۹؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۲۳/۲۰۷).

ویژگی‌های «السابقون» در احادیث و روایات

وارثان و پاسداران قرآن: از دیگر خصوصیات «السابقون» می‌توان به وراثت و پاسداری کتاب الهی یعنی قرآن اشاره کرد یعنی تنها کسانی می‌توانند حق وراثت و پاسداری این میراث عظیم را انجام دهند که در صف «سابقین بالخیرات» درآیند (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۸/۲۶۳) که طبق روایات منقول از امامان معصوم، مقصود از

وارثان و پاسداران کتاب الهی، امامان معصوم (علیهم السلام) می‌باشند (علامه طباطبایی، میزان، ۱: ۱۰؛ مرتضی مطهری، آشنایی با قرآن، ۸/۶-۱۰).

پذیرای حق و پاسخگوی حقیقت و قضاوت عادلانه: در دسته‌ای از روایات از ویژگی‌های «السابقون» سخن به میان آمده؛ به عنوان مثال پیامبر اکرم (ص) سه ویژگی «السابقون» را چنین برمی‌شمارد که «آن‌ها کسانی هستند که وقتی حق به آن‌ها داده شود می‌پذیرند و هنگامی که از آن‌ها پیرامون حق پرسیده شود آن را در اختیار فرد می‌گذارند و درباره مردم آنگونه که درباره خودشان حکم می‌کنند حکم و قضاوت می‌کنند» (مراغی، تفسیر مراغی، ۲۷ / ۱۳۴).

نجات یافتگان: در برخی روایات «السابقون» در زمره نجات یافتگان محسوب شده‌اند. در این زمینه /امام علی(ع) می‌فرماید: «ساع سَرِيعٌ نَجَا»: گروهی که به خاطر پیشی در کار خیر نجات می‌یابند (نهج البلاغه، سید رضی، خطبه ۱۶۱).

«السابقون» از جمع قریشی‌ها: از ویژگی‌های دیگر «السابقون» قریشی بودن آن‌هاست که همان اهل بیت (علیهم السلام) می‌باشند (صفی الرحمان، الرحیق المختوم، ۹۷).

نتیجه بحث

«سابقون» کسانی هستند که نه تنها در ایمان پیشگام‌اند، که در اعمال خیر و صفات و اخلاق انسانی نیز پیشقدم‌اند، آن‌ها «سوه» و «قدوه» مردم هستند، و امام و پیشوای خلق می‌باشند، و به همین دلیل مقربان درگاه خداوند بزرگ هستند. روایات فریقین حاکی از آن است که مقصود از «السابقون» در آیه ۱۰ سوره مبارکه واقعه /امام علی(علیه السلام) و طبق نظر خاص دانشمندان و علمای شیعه، امامان معصوم علیهم السلام و شیعیان آن بزرگواران علیهم السلام در ایمان و عمل و ورود به بهشت می‌باشد.

از ویژگی‌های قرآنی «السابقون» می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: مقربون؛ بهره مندی از بهشت پر نعمت و آرامش پس از مرگ؛ حسن معاشرت و صفای باطن؛ راهبر و امام و الگوی جامعه؛ خضوع و خشوع در برابر پروردگار از روی اخلاص؛ ایمان به آیات الهی؛

عدم شرک ورزیدن به خداوند متعال؛ انجام وظایف مالی؛ ایمان به معاد؛ شاهد و ناظر نامه اعمال ابرار و نیکان؛ مورد تأیید و پشتیبانی روح قدسی؛ جهادگر؛ خوشنامی در دنیا و آخرت؛ گروه کثیری از امت‌های نخستین؛ گروه اندکی از امت آخرین.

خصوصیات «السابقون» در احادیث و روایات چنین یاد شده است:

الف: طبق روایات منقول از امامان معصوم، مقصود از وارثان و پاسداران کتاب الهی که از ویژگی‌های سابقون است، امامان معصوم (علیهم السلام) می‌باشند.

ب: در دسته‌ای از روایات از ویژگی‌های «السابقون» سخن به میان آمده که پذیرای حق و پاسخگوی حقیقت و دارای قضاوت عادلانه هستند.

ج: در برخی روایات «السابقون» در زمره نجات یافتگان محسوب شده‌اند.

د: از ویژگی‌های دیگر «السابقون» قریشی بودن آن‌هاست که همان اهل بیت (علیهم السلام) می‌باشند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کتابنامه

قرآن کریم

کتب فارسی

- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله بن محمد. ۱۴۰۴ق، شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، قم: انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی.
- ابن عربی، محمد بن علی (عبدالرزاق کاشانی). ۱۳۹۳ق، تأویلات قرآن حکیم مشهور به تفسیر ابن عربی، مترجم: سیدجواد هاشمی علیا، تهران: مولی.
- شاه عبدالعظیمی، حسین. ۱۳۶۳ش، تفسیر اثنی عشری، تهران: میقات.
- طیب، عبدالحسین. ۱۳۸۶ش، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، قم: مؤسسه سبئین.
- عروسی حویزی. ۱۴۱۵ق، تفسیر نور الثقلین، قم: اسماعیلیان.
- فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی. ۱۴۱۸ق، الأصفی فی تفسیر القرآن، محقق: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- فیض کاشانی ملا محسن. ۱۴۱۵ق، تفسیر الصافی، چاپ دوم، تهران: انتشارات الصدر.

کتب عربی

- إبراهیم بن إسماعیل الأبیاری. ۱۴۰۵ق، الموسوعة القرآنية، بی جا: مؤسسة سجل العرب.
- ابن ابی حاتم، عبدالرحمان بن ابی حاتم محمد بن ادريس حنظلی رازی. الجرح والتعديل، بیروت: دار احیاء التراث العربی (افست از حیدرآباد دکن، چاپ اول، ۱۳۷۱ق).
- ابن ابی شیبہ، ابوبکر عبدالله بن محمد بن ابراهیم بن عثمان عبسی کوفی. ۱۴۰۹ق، المصنف، تحقیق سعید محمد لحام، چاپ اول، بیروت: دار الفکر.
- ابن ابی عاصم، ابوبکر احمد بن عمرو بن ضحاک بن مخلد شیبانی. ۱۴۱۱ق، الأحاد والمثانی، تحقیق فیصل احمد جواہر، چاپ اول، ریاض: دار الدراہ.
- ابن ابی عاصم، ابوبکر احمد بن عمرو بن ضحاک بن مخلد شیبانی. ۱۴۱۳ق، کتاب السنة، تحقیق محمد ناصرالدین البانی، چاپ سوم، بیروت: المکتب الاسلامی.
- ابن ابی حاتم الرازی، عبد الرحمن بن محمد بن إدريس. ۱۴۱۹ق، تفسیر القرآن العظیم، تحقیق أسعد محمد الطیب، صیدا: المکتبة العصرية.
- ابن اثیر، عزالدین ابوالحسن علی بن ابی الکریم شیبانی. ۱۴۱۷ق، أسد الغابة فی معرفة الصحابة، تحقیق عادل أحمد الرفاعی، الطبعة الأولى، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- ابن الجوزی، جمال الدین ابوالفرج عبد الرحمن بن علی بن محمد. ۱۴۰۴ق، زاد المسیر فی علم التفسیر، الطبعة الثالثة، بیروت: المکتب الإسلامی.

- ابن تیمیه الحرانی، أحمد عبد الحليم ابوالعباس. ۱۴۰۶ق، **منهاج السنة النبوية**، تحقيق د. محمد رشاد سالم، الطبعة الأولى، لا مك: مؤسسة قرطبة.
- ابن حنبل، احمد بن محمد بن حنبل. لا تا، **المسند**، بيروت: دار صادر.
- ابى جعفر الصدوق، محمد بن على بن الحسين بن بابويه. ۱۴۰۴ق، **عيون أخبار الرضا عليه السلام**، تحقيق وتصحيح وتعليق وتقديم الشيخ حسين الأعلمی، بيروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- أحمد بن على الأعمم الأنسى. ۱۹۹۰م، **تفسير الأعمم الأنسى**، لا مك: لا نا.
- أحمد عبید الدعاس والآخرون. ۱۴۲۵ق، **إعراب القرآن الكريم**، الطبعة الأولى، دمشق: دار المنير ودار الفارابی.
- الأزدي البلخي، أبو الحسن مقاتل بن سليمان بن بشير. ۱۴۲۴ق، **تفسير مقاتل بن سليمان**، تحقيق أحمد فريد، الطبعة الأولى، بيروت: دار الكتب العلمية.
- الأندلسى، احمد بن محمد بن عبد ربه. **العقد الفريد**، الطبعة الثالثة، بيروت: دار إحياء التراث العربى.
- الأنصارى القرطبي، ابو عبد الله محمد بن أحمد. لا تا، **الجامع لأحكام القرآن**، القاهرة: دار الشعب.
- الأكوسى البغدادي، العلامة أبى الفضل شهاب الدين السيد محمود. لا تا، **روح المعانى فى تفسير القرآن العظيم والسبع المثانى**، بيروت: دار إحياء التراث العربى.
- البيضاوى، ناصر الدين أبو الخير عبدالله بن عمر بن محمد. لا تا، **أنوار التنزيل وأسرار التأويل (تفسير البيضاوى)**، بيروت: دار الفكر.
- البيهقى، أحمد بن الحسين بن على بن موسى ابوبكر. ۱۴۱۴ق، **سنن البيهقى الكبرى**، تحقيق محمد عبد القادر عطا، مكة المكرمة: مكتبة دار الباز.
- ترمذى، ابو عيسى محمد بن عيسى بن سوره. ۱۴۰۳ق، **السنن**، تحقيق عبدالوهاب عبداللطيف، الطبعة الثانية، بيروت: دار الفكر.
- تستري، أبو محمد سهل بن عبدالله بن يونس بن رفيع التُّستري. لا تا، **تفسير التُّستري**، محقق: محمد باسل عيون سود، بيروت: دار الكتب العلمية.
- الثعالبي، عبد الرحمن بن محمد بن مخلوف. لا تا، **الجواهر الحسان فى تفسير القرآن**، بيروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- الثعلبى النيسابورى، ابواسحاق أحمد بن محمد بن إبراهيم. ۱۴۲۲ق، **الكشف والبيان**، تحقيق الإمام أبى محمد بن عاشور، مراجعة وتدقيق الأستاذ نظير الساعدى، الطبعة الأولى، بيروت: دار إحياء التراث العربى.
- جلال الدين محمد بن أحمد المحلى وجلال الدين عبد الرحمن بن أبى بكر السيوطى. لا تا، **تفسير الجلالين**، القاهرة: دار الحديث.

- الرازى الشافعى، فخر الدين محمد بن عمر التميمى. ١٤٢١ق، التفسير الكبير أو مفاتيح الغيب، الطبعة الأولى، بيروت: دار الكتب العلمية.
- السمرقندى، نصر بن محمد بن أحمد ابوالليث. لا تا، تفسير السمرقندى المسمى بحر العلوم، تحقيق د. محمود مطرجى، بيروت: دار الفكر.
- السيوطى، جلال الدين عبد الرحمن بن أبى بكر. ١٩٩٣م، الدر المنثور، بيروت: دار الفكر.
- الصدوق أبى جعفر محمد بن على بن الحسين بن بابويه القمى. ٢٠٠٩م، امالى الصدوق، الطبعة الاولى، لا مك: منشورات مؤسسة الاعلمى للمطبوعات.
- الصدوق، ابوجعفر محمد بن على بن الحسين. ١٣٩٥ق، كمال الدين وتمام النعمة، الطبعة الثانية، تهران: اسلامية.
- الطبرى، أبو جعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب. ١٤٠٥ق، جامع البيان عن تأويل آى القرآن، بيروت: دار الفكر.
- الطوسى، الشيخ ابوجعفر محمد بن الحسن بن على بن الحسن. ١٤٠٩ق، التبيان فى تفسير القرآن، تحقيق وتصحيح أحمد حبيب قصير العاملى، الطبعة الأولى، لا مك: مكتب الإعلام الإسلامى.
- طيب عبدالحسين. ١٣٨٦ش، اطيب البيان فى تفسير القرآن، قم: مؤسسه سبطين.
- العياشى، محمد بن مسعود بن عياش السلمى. ١٣٨٠ش، تفسير العياشى، تهران: المكتبة العلمية.
- القرشى الدمشقى، إسماعيل بن عمر بن كثير أبو الفداء. ١٤٠١ق، تفسير القرآن العظيم، بيروت: دار الفكر.

Bibliography

Holy Quran.

EbEbnEsmail (m. 1414 AD), Al-Mousu'at al-Qur'anyah, Bai'ad, the Institute of Sajl Al-Arab, 1405 AH.

Abi Hatim al-Razi, Ibn Abd al-Rahman ibn Muhammad ibn Idris (d. AH 0.327.), The interpretation of al-Azim, research: Asaad Mohammed Tayeb, Sidon, Almkthb Alsryh, 1419 BC.

Ibn Abi al-Hadid, Abdulhamid ibn Hubetallah ibn Muhammad (m. 656 AD), Explanation of Nahj al-Balaghah, Research, Mohammad Abolfazl Ibrahim, Qom, Ayatollah Marashi Najafi library publication, 1404 AD.

Ibn Abi Hatim Abdul Rahman Ibn Abi Hatim Muhammad ibn Idris gall Razi (d. AH 0.327.), Aljrh and Altdyl, Beirut, Darahya' Altras Arabi (offset from Hyderabad Deccan, first edition, 1371 AH.).

Ibn Abi Shayba, Abu Bakr Abdullah ibn Muhammad ibn Ibrahim ibn Usman Abbasi Kofi (M. 235 AD), Al-Mustaf, Research by Saeed Mohammad Laham, First edition, Beirut, Dar al-Fakr, 1409 AD.

Ibn Abi Asem, Abu Bakr Ahmad ibn Amr ibn Zahak Bin Akidd Shibani (May 287th), Al-AHad and Al-Mathani, Research by Faisal Ahmad Ansar, First Printing, Riyadh, Dar Al-Dareh, 1411 AD.

Ibn Abi Asim, Abu Bakr Ahmad ibn 'Amr ibn Zahak bin Akhlid Shi'bani (May 287 AD), Alsanah book, research by Mohammad Nasr al-Din al-Bani, third edition, Beirut, al-Mekab al-Islami, 1413 BC.

Ibn al-Athir, Hasan Izz al-Din Ali ibn Abi Alkrm Shaibani (d. AH 0.630.), Assad Alghabh advertisement Alshabh knowledge, research Adel Ahmad al-Rifai, Beirut, Emergency care of Altras Arabi, house of starters, 1417 AH. Ibn Jowzi, Jamal al-Din Faraj Abdul Rahman bin Ali bin Muhammad (d. 597 AH.), Fi science studying certain provisions Alftsy, Beirut, desktop al-house Alsalsh, 1404 AH.

Ibn Taymiyyah al-Harani, Ahmed Abdul-Hayim Abul Abbas (May 728 AD), Manhaj al-Sunnah al-Nabiyah, research de. Mohammad Rashad Salem, Wonderful, The Qur'atbat, Al-Tawba al-Awli, 1406 AH.

Ibn Hanbal, Ahmad ibn Muhammad ibn Hanbal (m. 241 BC), al-Masand, Beirut, Dasadar, and so on.

Ibn Arabi, Mohammad bin Ali (Abdul Razzak Kashani), (d. 638 AD), The interpretations of the Qur'an, known as Ibn Arabi, translator Seyed Javad Hashemi Oliya, Tehran, Molai, 1393 AH.

Abi Ja'far Alsdvq, Mohammed bin Ali bin Al-Hussein Bin Babawayh (d. AH 0.381.), Reticulated News Reza (PBUH), R: Correction Vtlyq submission of Sheikh Hussein Alalmy, Beirut, Institute Alalmy Llmtbv, 1404 AH

Ahmad bin Ali al-Aqm al-Anzi (May 9th century AD), commentary on al-Aqqm al-Anzi, unfettered, unpublished, 1990.

Ahmad Obaid al-Dawas and the other (contemporary), Aq, Damascus, Dar al-Manir and Ward al-Furābi, al-Tawba al-Awli, 1425 AD.

Alazdy Alblkhy, Muqatil Bin Sulaiman Abu al-Hasan bin Bashir (d. 150 AH.), Interpretation Muqatil Bin Sulaiman, Ahmad Farid research, Beirut, Dar Icons, house of starters, 1424 BC.

al-Alousy al-Fadl Shihab al-Din El-Sayed Mahmoud Abi brand (d. AH 0.1270.), The Great Spirit Almany fi tafsir al Valsb Almsany, Beirut, Emergency care of Altras Arabi, not up.

Al-Indelsi, Ahmed ibn Muhammad ibn Abd Rabb (MA 328 AD), Al-Ahad al-Farid, Beirut, Dari Ehia AH.

Al-Anzari al-Qur'tabi, Abu'b Allah Muhammad ibn 'Ahmad (m .671 AD), Al-Juma' Lahaqam al-Quran ', Al-Qaharah, Dar al-Sha'b, Bey.

Al-Bidzawi, Nasir al-Din al-Khair, Abdullah bin Omar ibn Muhammad (m .685 BC), Anvar (commentary of al-Baydawiyah), Beirut, Dar al-Fiqr, bi-ta.

Albyhgy, Ahmed bin Hussein ibn Ali ibn Musa Abu Bakr (d. 458 AH.), Sunan Al-Kubra Albyhgy research: Abdul Qader Mohammed Atta, school Mecca, Al-Baz Find your guard, in 1414 BC. Tarmati, Abu'isi, Muhammad b. Isa ibn Sura (May 279 BC), Al-Sunnah, Research, Abdul Wahhab Abdul Latif, Second edition, Beirut, Dar al-Fakr, 1403 AD. Testiriya, Abu Muhammad Sahl ibn Abdullah ibn Yunus ibn Rafi al-Testari (M., 283 AD). Interpretation of Al-Testery. Researcher: Ayoun Professor, Mohammad Basel, Beirut, Dar al-Kabb al-Almayyah. Al-Tha'ali, Abdulrahman ibn Muhammad ibn Muqlouf (MA, 875 AD), Al-Jawahir al-Hassan in the commentary of Al-Qur'an, Beirut, the Institute of Literature on the press, without a doubt.

Al-Tha'bali Al-Nisaabouri Abu Ishaq Ahmad ibn Muhammad ibn 'Ibrahim (May 427 AD), Al-Kashf Walebian, the research of al-Imam'Abi Muhammad ibn Ashur, the reference and the establishment of the Alāštāš al-Sa'aydi, Beirut, Dar Ehia. 1422 AH.

Jalal al-Din Muhammad bin Ahmad al-Mahli (d. 864 AD) and Jalal al-Din 'Abd al-Rahman bin'Abbikar al-Siyōti (d. 911 AD), commentary on al-Jalalin, al-Qaharah, Dar al-Hadith, b.

- al-Razi Al Shafei, Fakhr al-Din Muhammad ibn Umar al-Tamimi (d. AH 0.604.), Alftsyf Miftah al-Kabeer cardboard Alghyb, Beirut, Dar Icons, house of starters, 1421 BC.
- Al-Sarmaghandi, Nasr ibn Muhammad bin Ahmad Abol-Ithis (May 367 AD), Al-Sharqandi's interpretation of al-Masami Bahr al-ulum, research: d. Mahmoud mahraji, Beirut, Dar Al-Fakr, Beyed.
- El Sayyoti, Jalal al-Din Abdurrahman bin Abybeker (m .911 AD), Al-Dard al-Mansour, Beirut, Dar al-Watrick, 1993.
- Shahabdul Azimi, Hossein (M., 1356 AD), Translated by Teshnee Eshari, Tehran, Meybat, 1363.
- Al-Sadouq Abi Ja'far Muhammad ibn Ali ibn al-Hussein ibn Babawi al-Qummi (d. 381 AD), Amali al-Saduq, in vain, in the laws of the Ministry of Education and Science of the Republic of Iran, al-Abu al-Awli, 2009 m.
- Al-Sadouk, Abu Ja'far Muhammad ibn Ali ibn al-Hussein (m. 381 AD), Kamal al-Din and all al-Naimat, Tehran, Islamic Republic of Iran, al-Thawa, 1395 BC.
- Al-'Tbari,'Abu Ja'far Muhammad ibn Jarir ibn Yazid ibn Kathir ibn Ghalib (m .310 AH), Jame al-Bialan al-Tayvul al-Quran, Beirut, Dar al-Watrick, 1405 AD.
- al-Tusi, Sheikh Abu Ja'far Muhammad ibn al-Hasan ibn Ali ibn al-Hasan (d. AH 0.460.), Altbyan fi tafsir al, this correction Ahmed Habib al-Amel, short sleeve, unwarranted, ALALAM-Islam school, house of starters, main 1409.
- Tayyeb Abdolhossein (May 1370 AD) Ateb al-Bayan al-Taqsir al-Quran, Qom, Sabetine Institute, 2007.
- Hawaiian wedding, commentary on Noor al-taqlain (d. 1112 AD), bride of al-Hawizi, Abd al-i-i-uncle, Qom, Ismailis, 1415 AD.
- Al-Ayashi, Muhammad ibn Mas'ud ibn Ayyash al-Selmesi (m., 320 cc.), Ta'sir al-Ayashi, Al-Mektab al-A'lamiyya, Tehran, 1380.
- Faiz Kashani Mullah Mohsen, Taksir al-Safi, Tehran, Al-Sadr Publication, Second Edition, 1415 AH.
- Feyz Kashani, Mohammad ibn Shah Morteza (MA, 1091 AD), Al-Asfi Fi Taqsir al-Quran, Researcher of the Islamic Center of Science and Culture, Qom, Islamic Propagation Office, 1418 AH.
- Al-Qarshi al-Dashqi, Isma'il bin 'Omar ibn Kathir' Abu al-Fada'a (m. 774 AD), Tafsir al-Qur'an al-Zim, Beirut, Dar al-Shikr, 1401 AD.